

AMCHAM RÖVID ÁLLÁSFOGLALÁS (POSITION BRIEF, II. SZÁM)

VERSENYKÉPESSÉGÜNK EGYIK TARTÓPILLÉRE: AZ OKTATÁS

2004. JANUÁR

Ennek az Állásfoglalásnak nem az a célja, hogy átfogó stratégiát nyújtson egy magyarországi oktatási reformhoz, hanem három olyan, az AmCham részéről kiemelten fontosnak tartott területen kíván javaslatot megfogalmazni, ahol igen jelentős fejlesztésre van szükség annak érdekében, hogy javuljon Magyarország versenyképessége.

- (I) A felsőoktatási intézmények kapjanak nagyobb önállóságot pénzügyeik kezelése terén.
- (II) A felső-, közép-, szakközépiskolai, és szakiskolai oktatási intézmények tananyaga jobban tükrözze az üzleti szektor elvárásait.
- (III) Az idegen nyelvek – különösen az angol nyelv – oktatását alapvetően erősíteni kell Magyarországon.

...“az oktatás talán a legfontosabb nemzeti versenyképességet erősítő elem”...

Világviszonylatban egyre inkább megerősödik az a vélemény, hogy az oktatás talán a legfontosabb nemzeti versenyképességet erősítő elem. Ez különösen igaz egy olyan ország esetében, mint Magyarország, amely már nem alacsony bérköltségével, hanem innovációs készségével, és magas hozzáadott értékű termékek és szolgáltatások előállításával kívánja a nemzetközi versenyben megállni a helyét. A vállalatok többsége amikor arról dönt, hogy mely országba helyezze magas hozzáadott értékű tevékenységeit, a legfontosabbnak a versenyképes bérért alkalmazható, szakképzett munkaerő elérhetőségét, létszámát tekinti.

Magyarország a múltban mindig híres volt kiemelkedő színvonalú oktatási rendszeréről; például sokkal több Nobel-díjossal büszkélkedhetünk, mint azt bárki elvárhatná egy 10 milliós népességű országtól. Természetesen büszkének kell lennünk a korábban elért teljesítményeinkre, azonban nem szabad a múlt babérjaival beernünk. Arra kell összpontosítanunk, hogy ezt a ritka magyar „adottságot” intellektuális tőke formájában újra helyreállítsuk és fenntartsuk. Ezért Magyarország számára valós lehetőség, hogy ezen egyik erősségéből tőkét kovácsoljon a “tudás gazdaságának szép új világában”.

Mindezek ellenére, az elmúlt 10-15 évben a magyar oktatási rendszer nem kapta meg a fontosságával arányos figyelmet. Vegyük például a középiskola utáni képzések területét, ahol 1990 óta a beiratkozott hallgatók száma megkétszereződött, míg az oktatási célú összes ráfordítások reálértéke változatlan maradt. Magyarország 2000-ben a GDP 4,54%-át fordította az oktatásra, míg az EU 15 országának átlaga 4,95% volt (forrás: EUROSTAT). Abszolút érteken ez a ráfordítás még alacsonyabb, mint az európai átlag, ami abból adódik, hogy a magyar egy főre jutó GDP körülbelül fele az európai átlagnak. **Az a veszély fenyeget, hogy Magyarország – hacsak nem helyez nagyobb hangsúlyt oktatási rendszerének továbbfejlesztésére – elveszítheti relatív versenyelőnyét olyan országokhoz képest, amelyek felismerték, hogy ezt kiemelten kell kezelni.**

Az Amerikai Kereskedelmi Kamara (“AmCham”) felismerte az oktatás kiemelkedő fontosságát a nemzeti versenyképesség fejlesztésében. Az AmCham létrehozott egy független Versenyképességi Bizottságot azért, hogy az ország versenyképességének legfontosabb „tartópilléreit” megvizsgálja és azok jobbítására javaslatokat tegyen, illetve azokról

SZERZŐK:

AMCHAM BIZOTTSÁG MAGYARORSZÁG VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSÁÉRT

Magyarország gazdasági és társadalmi fejlődését nagy mértékben meghatározza, hogy az ország milyen versenyképességi pozíciót tud kialakítani az Európai Unióban és Közép-Európában. Az AmCham Versenyképességi Bizottságának célja, hogy a gazdasági és közéleti szereplők figyelmét ráirányítsa a versenyképességet döntően meghatározó tényezőkre, és ösztönözze a kulcsfontosságú területeken való előrelépést, az Európai Unióhoz való csatlakozással összhangban. A bizottság szívesen fogadja új tagok közreműködését a bizottság munkájában.

PRICEWATERHOUSECOOPERS – A SZAKÉRTŐ TANÁCSADÓ

A PricewaterhouseCoopers a világ legnagyobb gazdasági tanácsadó szervezete. Legfőbb törekvése, hogy megoldásokat találjon azokra a bonyolult üzleti problémákra, amelyekkel a vezető nemzetközi vagy hazai társaságok, közintézmények, illetve társadalmi szervezetek naponta szembesülnek.

PRICEWATERHOUSECOOPERS

...“El kell ismerni a felsőoktatási intézmények saját rendelkezési jogát az általuk, saját tevékenységük során megszerzett pénzügyi erőforrások felett”...

Az AmCham javaslata az I. Fejezethez:

- El kell ismerni a felsőoktatási intézmények saját rendelkezési jogát az általuk, saját tevékenységük során megszerzett pénzügyi erőforrások - tehát a nem állami támogatások/források - felett, lehetővé téve ezzel számukra azt, hogy függetlenebbek, proaktívabbak és piacorientáltabbak legyenek.
- Az oktatási intézmények számára világos minőségi kritériumokat/célokat kell meghatározni az állami dotációkhoz való hozzájutás feltételeként.
- Az egyetemi és főiskolai alkalmazottak esetében rugalmasabb juttatási, és alkalmazási feltételek/struktúrák bevezetésére lenne szükség.
- Az oktatási intézmények alapítványi szervezeteiket, illetve a létezők működését erősítsék, hiszen így további pénzügyi forrásokhoz juthatnak, valamint visszajelzéseket kaphatnak a tananyaguk fejlesztése és az üzleti szektor igényeihez való közelítése érdekében.

párbeszédet kezdeményezzen a magyar döntéshozók és az AmCham tagok között. A Versenyképességi Bizottság eddig már három jelentős anyagot készített el: *Vitaanyag a magyar adórendszer legfőbb kérdéseiről*; *a Közvetlen Külföldi Tőkebefektetések Ösztönzése* című Position Brief I., valamint a jelen Position Brief II. Állásfoglalás az oktatási rendszerről, amellyel párhuzamosan elkészült egy hosszabb terjedelmű vitaanyag is. (Ezen anyagok hozzáférhetőek az AmCham honlapján: [www.amcham.hu/Position Briefs & Papers.](http://www.amcham.hu/Position%20Briefs%20&%20Papers)) Az AmCham Oktatási Bizottsága is már több éve szervez különböző programokat (vállalati gyakorlatok, állásbörzék, szemináriumok, stb.), amelyekkel lehetőséget és eszközöket kíván biztosítani az egyetemeknek, vállalatoknak és diákoknak arra, hogy versenyképességüket növeljék.

Az oktatási rendszer fejlesztése vagy reformja Magyarországon nem vonatkoztatható el az Európai Unió oktatási rendszerének fejlesztésétől. 1999-ben 29 európai ország – beleértve Magyarországot is – aláírta a Bolognai Nyilatkozatot, amely egységes, harmonizált európai irányelveket fektetett le az Európai Felsőoktatási Térségre vonatkozóan annak érdekében, hogy megalapozza Európa globális versenyképességét. Az Európai Unió felismerte, hogy oktatási rendszerei bizonyos tekintetben lemaradtak a világ más részeihez képest, ennél fogva Magyarországnak úgy kell megfelelnie az európai követelményeknek, hogy eközben az Európai Unió országai is folyamatosan továbbfejlesztik saját oktatási rendszerüket.

A Bolognai Nyilatkozatot aláíró országok jogi kötelezettséget vállaltak arra, hogy az elfogadott irányelveknek 2010-ig megfelelnek. A Nyilatkozat a felsőfokú oktatás struktúrájával (BA / MA / Ph.D.) és tartalmával, az oktatási rendszerek összehasonlíthatóságával, továbbá a páneurópai minőségi standardokhoz történő illeszkedésével foglalkozik. Mindez szükséges az oktatás minőségi színvonalának emeléséhez, valamint a hallgatók és oktatók földrajzi mobilitásának elősegítéséhez. Még fontosabb azonban az, hogy az európai oktatási intézmények számára lehetővé váljon, hogy világviszonylatban is versenyképesek legyenek. Ezért sürgető a magyar kormány számára, hogy saját oktatási rendszerét összehangolja az európai rendszerrel, annak érdekében, hogy növelje hazánk versenyképességét, és reagáljon az üzleti szféra igényeinek változására.

I. A felsőoktatási intézmények kapjanak nagyobb önállóságot pénzügyeik kezelése terén

A Bolognai Nyilatkozat céljaihoz kapcsolódóan nemzeti versenyképességünk növelése és egyben az üzleti szektor elvárásainak való jobb megfelelés csak akkor valósulhat meg, ha a magyar felsőoktatási intézmények nagyobb pénzügyi autonómiát kapnak, illetve ha egyúttal elkészül egy átfogó, teljesítménymérésre alkalmas kritérium-rendszer, amely teljesítése alapvető feltétele annak, hogy az intézmények megkapják az állami támogatásokat.

Jelenleg a magyar egyetemek túlnyomó többsége állami tulajdonban van. Minthogy a támogatások most a létszámon alapulnak, ennek egy természetellenes ösztönző rendszer az eredménye, ahol az egyetemek erőn felül használják ki fizikai kapacitásukat annak érdekében, hogy maximalizálják az elnyerhető támogatást, ahelyett, hogy minőségi kritériumokra helyeznék a hangsúlyt és a piacuk, azaz akár a diákok, akár a cégek igényeinek igyekeznének megfelelni. A legtöbb egyetem nem rendelkezik továbbá önálló, független bankszámlával, az összes pénzügyi tranzakciójukat az Államkincstár közvetlenül ellenőrzi, és az összes állami tulajdonú felsőoktatási intézmény költségvetéséhez szükséges az Államkincstár jóváhagyása. Ez a korlátozás – ésszerűtlen módon – az intézmények azon forrásaira is vonatkozik, amelyek nem az államtól származnak, hanem az egyetem vagy főiskola saját tevékenységén belül teremtett elő. Bármilyen új stratégiai irányvonal bevezetése – beleértve a piaci elvárásoknak jobban megfelelő új tananyag bevezetését is, – valójában csak a különböző minisztériumokkal, az Oktatási-, és Pénzügyminisztériummal folytatott széles körű tárgyalások alapján történhet. A teljes rendszer így kockázatkerülővé válik, nincsenek merészebb kezdeményezések, illetve nincs proaktivitás – pedig ez utóbbi a Bolognai Nyilatkozat által megfogalmazott elvárás.

A szigorú állami pénzügyi irányítás nem párosul annak a célrendszernek a világos megfogalmazásával, amelynek elérését a felsőoktatási intézményektől elvárják annak érdekében,

hogy állami támogatáshoz juthassanak. Sürgető feladat ezen minőségi kritériumok/célok bevezetése – ideértve a Bolognai Nyilatkozat céljainak való megfelelést is (pl. lineáris oktatási rendszer helyi bevezetése, BA / MA / Ph.D. struktúra) –, amelyeket az intézményeknek valóban meg kell valósítaniuk annak érdekében, hogy elnyerjék az állami támogatásokat. Szükség van arra is, hogy a magyar felsőoktatási intézmények – szemben a jelenlegi adminisztratív/állami orientáltságukkal – sokkal inkább a piaci elvárásokra koncentráljanak, ezzel az üzleti szféra igényeit jobban kövessék, és így nőjön hazánk versenyképessége.

Minden magyar egyetemi és főiskolai dolgozó közalkalmazotti státusban van, amely – ezen intézmények kárára – rugalmatlanságot eredményez a fizetési struktúrákban. Így az elérhető fizetések nagyon keskeny sávja, illetve az adott sáv plafonjának alacsony összege miatt az oktatási rendszer elveszíti a tehetségeket. A felsőoktatási rendszer intézményeiben, a közép-, vagy alapfokú oktatási intézményekben a teljesítményértékelés nem megfelelő szintű ahhoz, hogy a legjobb teljesítményt végző tanárokat, alkalmazottakat megtartsák, és előléptetésüket biztosítsák, ami hozzájárulna az oktatás magas színvonalához. A teljesítménymérés hiánya eredményezi azt, hogy az oktatás, illetve az adminisztrációs munka minőségének szinten tartása vagy növelése csak igen kevéssé érdeke a dolgozóknak, illetve nincs mód arra, hogy jutalmazzák a kiemelkedő minőségű munkát vagy eredményeket. Másrészt az egyetemek és főiskolák alkalmazottait a közalkalmazotti státuszukból kifolyólag nehezen lehet elbocsátani, ha a teljesítményük elfogadhatatlanul alacsony színvonalú. Azt is el kellene érni, hogy az oktatási intézmények gazdasági vezetését képzett gazdasági szakemberek – és ne azzal csak kényszerből foglalkozó tanárok – végezzék! (Ez számos intézményben csőd-közeli helyzetet teremtett már.) A magyar oktatási intézmények függetlenségét és versenyképességét javítaná a sokkal erősebb "alumni" ("öregdiák") szervezetek létrehozása. Ugyan számos magyar intézmény alapított már ilyen szervezeteket, ezek nem használják ki saját lehetőségeiket teljes mértékben, illetve nem közelítik meg a hasonló nyugat-európai vagy észak-amerikai szervezetek eredményességét. A több és erősebb alumni szervezet létrehozása kettős célt szolgál: (a) a pénzügyi adományok révén növelheti az intézetek pénzügyi függetlenségét, és (b) erőteljes visszacsatolási lehetőséget biztosíthat a tananyag minőségével, illetve az üzleti igényeknek való megfelelésével kapcsolatban.

II. A felső-, közép-, szakközépfiskolai és szakiskolai oktatási intézmények tananyagát jobban tükrözze az üzleti szektor elvárásait

A cégek elvárásait az oktatás egyik szintjén (szakiskolákban, szak-, és középfiskolákban, főiskolákon, egyetemeken) sem veszik eléggé figyelembe. Bizonyos területeken (pl. szakiskolai oktatás) szakadék tátong a cégek által megfelelőnek tartott, és az iskolákból kikerülő végzősök tudásszintje között. Az oktatási rendszer sok esetben képtelen arra, hogy válaszoljon a piac újonnan felmerült igényeire (pl. logisztikai vezető képzés). Mialatt az oktatási rendszer nagy számban bocsát ki végzősöket olyan tudományágakban, amelyek iránt alacsony a kereslet, addig sokszor sem minőségi, sem pedig mennyiségi szempontból nem rendelkeznek a végzősök olyan, az üzleti szektor által elvárt szaktudással, amely szükséges ahhoz, hogy rövid idő alatt hatékonyá és eredményessé válhassanak munkahelyükön.

Sok multinacionális vállalat úgy reagál erre a helyzetre, hogy saját ún. „vállalati akadémiát” alapít annak érdekében, hogy betöltsék az elvárásait és a végzősök szakmai tudásának színvonala között fennálló űrt. A fentiek igazak a fizikai foglalkozásúak esetében is (pl. hegesztők), ahol néhány vállalat saját képzést indított annak érdekében, hogy az ott végzettek olyan szakmai tudásra tegyenek szert, amely az ő elvárásait kielégíti. Ennek ellenére a „vállalati akadémiák” nem vehetik át a felsőoktatási (vagy akár szakiskolai) intézményektől az oktatási feladatait. Ez ráadásul jelentős többletköltséget jelent, és néhány vállalat inkább más országba helyezi át tevékenységét, ahol a képzett munkaerőt „készen kapja”.

A probléma nem csak az, hogy az elérhető tananyagok struktúrája és tartalma nem felel meg a versenyképes vállalatok elvárásainak, de a tanítás technikai feltételei sem elfogadhatóak. A jelenlegi rendszerben az oktatók gyakran használnak elavult felszereléseket, és ennek következtében a hallgatók idejétmúlt tudásra tesznek szert. Ennek az az eredménye, hogy a frissen végzettek gyakorlati tudása gyakran nem éri el meg az elfogadható szintet sem.

...“Szükség van arra is, hogy a magyar felsőoktatási intézmények - szemben a jelenlegi adminisztratív/állami orientáltságukkal - sokkal inkább a piaci elvárásokra koncentráljanak, ezzel az üzleti szféra igényeit jobban kövessék, és így nőjön hazánk versenyképessége.”...

Az AmCham javaslata a II. Fejezethez:

- Az üzleti szektor és a cégek képviselőinek érdemi bevonása a felsőoktatási intézmények tananyagát kiértékelő és akkreditáló Akkreditációs Bizottság munkájába.
- Támogatni kellene a szakmai gyakorlatok ("internship programok") fejlesztését, amelyek a hallgatók gyakorlati tapasztalatait és szaktudását fejleszthetik még a munkaerőpiacra való belépés előtt. A felsőoktatási intézmények tananyagába szervesen be kellene építeni az „internship programokat”, és lehetőséget kellene biztosítani a diákoknak arra, hogy ezeknek a szakmai gyakorlatoknak az elismeréseként krediteket kaphassanak. Továbbá a felsőoktatási intézményeknek kezdeményezniük kellene a kapcsolatfelvételt a hallgatók és a vállalatok között annak érdekében, hogy a hallgatók akár fizetett szakmai gyakorlatokon is részt vehessenek.
- Lehetővé kellene tenni azt, hogy az „internship programokat” a vállalatok a szakképzési hozzájárulásból is finanszírozhassák.
- A középfiskolától kezdődően az üzleti-gazdasági ismeretek oktatásának bele kellene épülnie a tananyagokba. Fontos lenne, hogy mind vállalkozói alapismeretekkel rendelkező, mind legalább a gazdasági hírekben eligazodni tudó végzősök kerüljenek ki a magyar iskolákból a 21. század elején.

...“az angol nyelvtudás további, igen jelentős fejlesztésére van szükség, hiszen ez biztosíthatja azt, hogy Magyarország ne a globalizáció áldozatává hanem haszonélvezőjévé váljon.”...

Az AmCham javaslata a III. Fejezethez:

- Egy második nyelv kötelező beiktatása a tananyagba (például napi 1 órában, az angol nyelvre helyezve a hangsúlyt), amilyen korai életkorban ez csak lehetséges.
- Nemzetközileg elismert minőségi standardok bevezetése a nyelvvizsgáztatásba.
- Az iskolák támogatása abban, hogy kéttannyelvű oktatást indítsanak.
- Indítsanak el egy programot, amelynek során képesített mentorok felügyeljük és támogassák a kezdő nyelvtanárokat, vagy építsenek be a hallgatói tananyagba egy kötelező, egyéves szakmai gyakorlatot mindazok számára akik angoltanárok lesznek (kötelező tanítási év). Ezen gyakorlati idő alatt a hallgatókat képesített mentorok felügyeljük és támogassák.
- Ösztönözzék az angol anyanyelvű tanárokat, hogy dolgozzanak és tanítsanak Magyarországon.
- Növeljék a lehetőségek számát arra, hogy a magyar tanulók és emberek a napi életük során gyakrabban használják az idegen nyelvet (pl. növelni kellene a feliratos TV műsorok, moziműsorok arányát, a szinkronizálás helyett).

A műszaki közép-, és felsőfokú oktatási intézmények által megvalósított jelenlegi rendszerben a hallgatók nyári vállalati gyakorlatot vállalnak, ez azonban a legtöbb esetben nem elegendő. A vállalatnál eltöltött idő rövidege miatt, egyfelől a tanulók nem szereznek elég mély ismeretet arról a vállalatról, ahol a gyakorlatot töltik, másfelől a vállalatoknak sem éri meg a hallgatókat a gyakorlati folyamatok mélységeibe bevonni és jelenlétüket kihasználni.

III. Az idegen nyelvek – különösen az angol nyelv – oktatását alapvetően erősíteni kell Magyarországon

Ahogy a magyar munkaerő-kereslet hangsúlya áttevődik a fizikai munkakörökről a magasabb hozzáadott értéket adó munkakörökre, az idegen nyelvtudás fontossága felértékelődik. Magyarország Európai Unió csatlakozása következtében a magyar gazdaság mindinkább integrálódik majd Európába, és ennek eredményeképpen egyre nagyobb lesz az igény az idegen nyelvtudás iránt. Magyarországon a hagyományokból fakadóan korábban a német nyelvtudást helyezték előtérbe, különösen az osztrák határ mentén és Budapesten, míg ez mára már fokozatosan megváltozott. Az angol nyelvtudás egyre inkább fejlődik és hozza be lemaradását a német nyelvvel szemben.

Ennek ellenére az angol nyelvtudás további, igen jelentős fejlesztésére van szükség, hiszen ez biztosíthatja azt, hogy Magyarország ne a globalizáció áldozatává hanem haszonélvezőjévé váljon. Magyarország jelentősen lemaradt a nyugat-európai országok mögött nyelvtudás tekintetében. Az európaiaknak hozzávetőlegesen 53%-a beszél (anyanyelven kívül) egy második nyelvet, míg a magyaroknak csupán 19%-a. Az Eurobarometer 2002. márciusi felmérése Magyarországot az utolsó helyre helyezte az idegen nyelvtudás terén az EU-hoz 2004-ben csatlakozó országok között!

A nemzetközi vállalatok humán erőforrás igazgatói és vezetői gyakran panaszkodnak magyar munkavállalók angol nyelvtudására. Az itt élő külföldi vezetők értékes idejüket gyakran azzal töltik, hogy “angolosítsák” a magyaros stílusban írt angol szövegeket. Sok vállalat biztosít belső kurzusokat, hogy orvosolják ezt a problémát, viselve és elfogadva az arra fordított költséget és a munkából kieső időt. Ez a probléma valószínűleg azért alakult ki, mert a tanulóknak nincs igénye és megfelelő ösztönzése a magas szintű nyelvtanulásra. A diákok többsége így megelégszik a középfokú nyelvvizsga megszerzésével. Köztudomású az a tény, hogy azokban az országokban, ahol szinkronizálás helyett feliratozták a TV-programokat, hatékonyabbá vált a nyelvtanulás. Irónikus módon ez magyarázhatja azt a tényt, hogy Magyarország néhány szegényebb szomszédja magasabb szintű idegen nyelvtudással bír. A nyelvtanárok tudása még mindig a legkönnyebben koncentrálható, „piacra dobható” tudás. Anyagi okok miatt nagyon sok nyelvtanár elhagyja a pályát – tovább nehezítve ezzel a színvonalas nyelvtanítást.

Oktatási célú költségvetési ráfordítások a GDP százalékában

